

Кулакова Н.В.,

професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національна академія внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Правова охорона культурної спадщини в Україні

В ч. 1 ст. 27 Загальної декларації прав людини визначено, що «кожна людина має право вільно брати участь у культурному житті суспільства, втішатися мистецтвом, брати участь у науковому прогресі і користуватися його благами» [1]. Охорона культури, культурної спадщини є глобальною проблемою, вирішення якої здійснюється за допомогою правових, організаційно-управлінських заходів, що передбачені міжнародними конвенціями та іншими нормативними актами.

Актами міжнародного права відповідна юридична відповідальність покладена не тільки на всіх членів суспільства, що повинні займатися збереженням культурного надбання, зберігати пам'ятники історії і культури, але й на держави, як на суб'єктів публічно-правових відносин. Так, Декларація принципів міжнародного культурного співробітництва, схвалена Генеральною конференцією ООН 4.11.66, проголосила обов'язок захисту культурних цінностей як під час миру, так і під час війни, встановивши, що кожна держава самостійно піклується про збереження та розвиток культури, охороняє культурні цінності, що знаходяться на його території та домагається повернення незаконно вивезених культурних цінностей [2].

Збереження і примноження культурного надбання в Україні забезпечується системою правових та організаційно-управлінських заходів. Базові принципи охорони культурної спадщини зафіксовані в Основному законі держави, ратифікованих парламентом України міжнародних конвенціях, законодавчих актах щодо забезпечення збереження культурних надбань, серед яких, Закони України «Про охорону культурної спадщини», «Про охорону археологічної спадщини», «Про музеї та музейну справу», «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» та інших нормативних актів.

Розвиваючи положення Декларації та міжнародних документів вітчизняне законодавство забезпечує реалізацію і захист конституційних прав громадян України у сфері культури: збереження і примноження національного культурного надбання; створення правових гарантій для вільного провадження культурної діяльності, свободи творчості, доступу до культурних цінностей, культурної спадщини та інформації про них; визначення пріоритетів державної політики у сфері культури, форм, підстав, умов та порядку надання державної підтримки культурі, гарантій невтручання держави у творчі процеси, механізму впливу громадськості на формування і реалізацію державної політики у сфері культури; охорону національного культурного надбання, в тому числі культурної спадщини [3].

В умовах формування правової держави та демократизації суспільства особливого значення набуває збереження об'єктів культурної спадщини і запобігання вчинення щодо них злочинів, що є одним з основних завдань укріплення та дотримання прав та законних інтересів громадян та держави.

У діючому законодавстві визначено, що невід'ємною ознакою культурної спадщини є її особлива значимість, яка може проявлятися у різних аспектах. Це може бути відображенням всього найкращого, що досягло людство в процесі свого становлення та розвитку, результати творчої діяльності. Саме культурна спадщина – найбільш видатні досягнення людства, або це можуть бути предмети, які відображають найважливіші моменти розвитку людства, що визнаються суспільством на протязі багатьох поколінь, які в процесі подальшого творчого переосмислення стають орієнтирами людської діяльності.

Особливою ознакою об'єктів культурної спадщини є загальний характер, що відображає результат людського пізнання та розвитку фізичних, інтелектуальних здібностей, не тільки людини, що його створила, але й представників певного періоду розвитку суспільства. Тому особливі якості об'єктів культурної спадщини визначаються людством в цілому і мають значення для розвитку всього суспільства, забезпечуючи культурний зв'язок поколінь. Значення культурної спадщини не обмежується однією державою, вона визнається усією світовою спільнотою, оскільки кожна нація робить свій внесок у розвиток світової цивілізації, і культура кожного народу є частина світової культури. «Кожна держава визнає, що зобов'язання забезпечувати виявлення, охорону, збереження, популяризацію й передачу майбутнім поколінням культурної і природної спадщини, яка перебуває на її території, покладається насамперед на неї. З цією метою вона прагне діяти як власними зусиллями, максимально використовуючи наявні ресурси, так і, за необхідності, використовувати міжнародну допомогу і співробітництво, якими вона може користуватися, зокрема, у фінансовому, художньому, науковому й технічному відношеннях» [9].

Чинне кримінальне законодавство передбачає відповідальність за посягання на об'єкти культурного надбання, а саме: ст. 201 КК України «Контрабанда». Предметом контрабанди можуть бути як і культурні цінності України, так і культурні цінності інших держав. Суб'єкт злочину – особа, що досягла 16-річного віку; ст. 298 КК України «Незаконне проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини, знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини». Безпосереднім об'єктом злочину є суспільна моральність у сфері духовного та культурного життя. Правовий режим пам'яток – об'єктів культурної спадщини, які є предметом злочину встановлюється законами та іншими нормативно-правовими актами. Пам'ятка культурної спадщини - об'єкт культурної спадщини, який занесене до Державного реєстру нерухомих пам'яток України [4]. Суб'єктивна сторона злочину характеризується умисною формою вини. Винний усвідомлює суспільний небезпечний характер свого діяння. Суб'єкт злочину, передбаченого ч.ч. 1, 2 та ч. 3 ст. 298 КК – загальний, ч.4 ст. 298 – спеціальний [10]; ст. 298-1 КК України «Знищення, пошкодження або приховування документів чи унікальних документів Національного архівного фонду. Об'єктом злочину є суспільна моральність у сфері духовного та культурного життя». Правовий режим регулює відносини, пов'язані із зберіганням документів чи унікальних документів Національного архівного фонду.

Комплексне розв'язання проблеми збереження об'єктів культурної спадщини можливе при ефективній реалізації державної політики у сфері запобігання за шляхом розроблення та здійснення комплексу заходів, спрямованих на усунення причин та умов вчинення протиправних діянь, а також налагодження дієвої співпраці правоохоронних органів та всіх інститутів суспільства, діяльність яких повинна бути спрямована на розробку

підвищення ефективності запобіжних заходів.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
2. Декларація принципів міжнародного культурного співробітництва [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_067
3. Закон України «Про культуру». [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрану.
4. Закон України «Про охорону культурної спадщини». [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрану.
5. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрану.
6. Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
7. Заключительный акт межправительственной конференции о защите культурных ценностей в случае вооруженного конфликта. Гаага, 1954 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.spb-icr.ru/defence/info/tom4/tom4-327.php>.
8. Конвенция об охране всемирного культурного и природного наследия [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://nasledie.org.ru/legalbase/sodeist>.
9. Неволя В. «Співпраці України з ІНТЕРПОЛОМ виповнилося 20 років» // Офіційний веб-сайт Міністерства внутрішніх справ України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/831142;jsessionid=7F04E301C7982F048EA9C49587BF5208>
10. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрану.